ISTORIA ROMÂNIEI IN F. W. PUTZGER, *HISTORISCHER WELTATLAS*, JUBILÄUMAUSGABE 89. AUFLAGE, VELHAGEN ET KLASING, BIELEFELD-BERLIN-HANNOVER, F. A.

„Historischer Schulatlas" al lui F. W. Putzger a apărut, în prima sa ediție, în anul 1877 în Germania și Austria și apoi, din 1923, în Elveția. Sub numele editorului său, W. R. Shepherd, din anul 1911 se răspîndește și în țările de limbă engleză.

Ediția jubiliară a lui „Historischer Weltatlas", a 89-a, rezultat al colaborării a peste 100 oameni de știință și pedagogi, nu numai din Germania, ci și din alte țări, ca Austria și Elveția, reprezintă, grație concepției care a stat la baza ei și tehnicii folosite, o realizare importantă în acest domeniu.

Autorii s-au străduit să ilustreze principalele etape din istoria omenirii, începînd cu paleoliticul inferior și terminînd cu epoca noastră; în centrul atenției lor aflîndu-se însă, mereu, Europa, Orientul apropiat și nordul Africii. Ei au meritul incontestabil de a fi încercat să prezinte și principalele momente din istoria țărilor situate în sud-estul Europei.

In cele ce urmează, ne propunem să ne oprim asupra modului în care sînt reflectate principalele etape din istoria României în „Historischer Weltatlas". Trebuie, de la bun început, să precizăm că autorii s-au străduit să includă istoria țării noastre în procesul de dezvoltare a societății europene și, uneori, eforturile lor au fost încununate de succes. Dat fiind însă faptul că „Historischer Weltatlas" joacă, în special în țările apusene ale continentului nostru, un rol deosebit de important în studiul istoriei universale și că autorii lui s-au arătat întotdeauna receptivi la rezultatele ultimelor cercetări din domeniile în care lucrează, considerăm că, în vederea întocmirii unei noi ediții, este util să atragem atenția asupra unora din lipsurile aceleia pe care o analizăm.

In hărțile consacrate istoriei antice apar frecvent preocupări și pentru prezentarea istoriei României. Nu întotdeauna, însă, autorii au reușit să ne înfățișeze corect, în concordanță cu ultimele rezultate cîștigate de știința istorică românească, această parte a istoriei țării noastre. Astfel, de pildă, ignorarea unor descoperiri paleolitice importante, ca cele de pe valea Dîrjovului sau Bugiulești, i-au împiedicat pe autori să includă România în aria de răspîndire a protopaleoliticului (Harta: Frühe, mittlere und jungere Altsteinzeit), după cum ignorarea unor descoperiri ca cele de la Băile Herculane sau Ceahlău-Scaune nu le-au permis să înglobeze același spațiu geografic în zona de răspîndire a mezoliticului. Surprinde, de asemenea, lipsa culturilor specifice neoliticului timpuriu (Starčevo-Criș și Vinča-Turdaș) și mijlociu (Vădastra, Boian, etc.), ca și cele aparținînd fazei de tranziție de la neolitic la bronz, precum și din epoca bronzului (Hărțile: Jäger und

Bauernkulturen, etwa 5000—4000 v. Chr.). Frühgeschichtl. Orient und urgesichtl. Europa (etwa 2700—2500 v. Chr.) și Frühe Indogermanen (etwa 2300—1700 v. Chr.). Spätbronzenzeitliche Wanderungsperiode (etwa 1250—750 v. Chr.). In felul acesta, istoria antică a României de pînă la jumătatea secolului al VIII-lea este restrînsă numai la culturile Cucuteni-Ariușd și Gumelnița, din neoliticul tîrziu.

Unele inadvertențe în legătură cu configurația etnică de la Dunărea de Jos pot fi surprinse în hărțile care prezintă situația politică a Europei de la mijlocul secolului al VIII-lea î.e.n. pînă în jurul anului 1000, hărți care nu sînt deloc lipsite și de calități. Astfel, surprinde lipsa geto-dacilor în spațiul carpato-balcanic din harta consacrată colonizărilor grecești și feniciene (Griechische und phönikische kolonisation bis zu den Perserkriegen), deși prosperitatea coloniilor grecești de la Pontul stîng nu se poate explica ignorîndu-se legătura lor cu populația autohtonă.

Prezența geților la nordul Dunării este înscrisă, pentru prima dată, de abia în harta referitoare la imperiul lui Alexandru cel Mare și a urmașilor săi (Das Reich Alexanders des Großen (+323 v. Chr.) — Diadochenreiche um 301 und 200 v. Chr.) Se pot semnala și aici unele confuzii și o anumită inconsecvență. Așa, de pildă, geții dispar din spațiul nord-dunărean în harta privind pe germanii de înainte de invazia popoarelor (Germanen vor der Völkerwanderungen). In această zonă sînt trecuți apoi, în sec. I î.e.n., dacii (Das Römische Reich zur Zeit Caesars (+44 v. Chr.), iar mai tîrziu, și numai în cîmpia munteană, alături de roxolani, iarăși geții. Din examinarea hărților menționate, se creează impresia că autorii ignoră nu numai faptul că geții și dacii formau unul și același mare popor, ci și că ei au restrîns foarte mult zona pe care au locuit-o.

Sînt trecute cu grijă, după 271, în spațiul nord-dunărean, diferite popoare (vizigoții, gepizii, avarii, slavii, bulgarii), dintre care unele au avut aici o dominație mai mult nominală (Hărțile: „Untergang des Römischen Reiches", „Ende des Weströmischen Reiches 476", „Europa beim tode Theodorichs d. Gr. 526", „Erneuerung d. Römischen Reiches durch Justinian 527—563"). In schimb, ignorîndu-se total rezultatele cercetărilor făcute în România în ultimul sfert de veac, se trece sub tăcere prezența populației autohtone, daco-romane, singurul element etnic de stabilitate la nordul Dunării.

Anumite rectificări se impun și pentru hărțile referitoare la perioada medievală și modernă.

Astfel, s-au impus puncte de vedere greșite referitoare la căile de pătrundere a triburilor maghiare în Cîmpia panonică și la data cuceririi Transilvaniei de către regii maghiari (Hărțile: „Normannen, Madjaren u. Araber im 9. u. 10. Jahrhunderts" și „Europa im Hochmittelalter (um 1000). S-a stabilit, de multă vreme, că maghiarii, după ce au părăsit Atelcuzul, s-au îndreptat spre nord, pe la Kiev și Halici, și apoi, prin pasul Vereke, au pătruns în Cîmpia panonică, iar Transilvania, unde au întîmpinat o înverșunată rezistență din partea românilor, slavilor și pecenegilor, nu a putut fi ocupată în întregime decît la începutul sec. al XIII-lea.

Așezările urbane din țările române nu lipsesc din hărțile lui „Historischer Weltatlas". Problema complicată a originii orașelor moldovenești este rezolvată în sensul că cele mai importante, Siretul, Baia, Suceava și Neamț sînt orașe germane răsăritene cu drept la Magdeburg (Harta: „Die mittelaterliche deutsche Ortsiedlung"). In cazul primelor două orașe, populația germană, nu prea numeroasă, se „grefează" pe vechi așezări românești, în cazul Sucevei și Neamțului, cercetările arheologice au dus la concluzia că procesul de urbanizare s-a datorat mai ales elementelor locale, cele alogene fiind neînsemnate. Dacă ținem seama de aceste realități, este greu de trecut orașele indicate mai sus în rîndul celor germane.

Se impune o rectificare pentru data înglobării Țării Românești în rîndul statelor tributare Porții (Harta: „Europa im Spätmittelalter (um 1415). Ea nu este 1396, ci 1415.

Pline de interes sînt hărțile referitoare la organizarea bisericească a Europei. Și aici se impune însă o revizuire a unor date. Astfel, lipsește orice fundamentare

documentară pentru a admite o dependență a Moldovei față de „patriarhatul" (?) de Kiev și Moscova în jurul anului 1500. Este, apoi, cel puțin ciudat faptul că într-o hartă care prezintă realitățile din jurul acestei date apare, în Transilvania, în limite teritoriale vaste, ordinul cavalerilor teutoni, despre care se știe că s-a statornicit aici numai între anii 1211—1225. Lipsește, în schimb, orice urmă a unei episcopii armene la Suceava și a alteia, catolice, la Baia (Harta: „Kirchlische organisation Europas um 1500").

Ignorarea realităților românești apare și mai frecventă în harta referitoare la confesiunile din Europa în jurul anului 1570. Ca și în harta precedentă, nu se ține seama de prezența catolicilor și armenilor în Moldova. Mai ciudat este însă faptul că nu s-a considerat necesar să se indice prezența religiei ortodoxe în Transilvania, religia românilor care formau marea majoritate a populației Principatului (Harta: „Konfessionen in Europa um 1570"). Această lipsă ne pare cu atît mai surprinzătoare cu cît, într-o altă hartă privind situația confesională din Europa, de la jumătatea secolului al XVII-lea, ortodocșii apar și în Transilvania (Harta: „Konfessionen în Europa nach 1648). Oricum, s-ar fi impus o coroborare a datelor, pentru că, altfel, s-ar putea crede că între 1570 și 1648 o mare parte a populației Transilvaniei a trecut la ortodoxism.

In atlas apar și hărți, destul de interesante, care ilustrează expansiunea tătărască și apoi cea turcească. In ceea ce îi privește pe tătari, este necesar ca ocuparea Kievului să fie pusă sub anul 1240, iar din căile de pătrundere spre Ungaria nu trebuie omise cele situate prin pasurile Carpaților răsăriteni și sudici. De asemenea, dominația Hoardei de Aur trebuie extinsă și asupra Munteniei, nu numai asupra Moldovei (Harta: Mongolenreiche unter Dschingis-Khan und seinen Nachfolgern im 13. Jahrhundert").

Expansiunea Imperiului otoman este redată mai amănunțit. S-au strecurat, totuși, și aici unele inadvertențe. Recunoașterea vasalității otomane, exprimată prin plata tributului, pentru Țara Românească nu trebuie pusă în anii 1394/1417, ci în anul 1415, cea a Moldovei nu în anul 1512, ci în 1456. De asemenea, data cuceririi Benderului (Tighinei) trebuie rectificată din 1536 în 1538, cînd a avut loc expediția în Moldova a sultanului Soliman Magnificul.

Dat fiind faptul că pe hartă sînt trecute și principalele bătălii purtate împotriva oștilor otomane, credem că din șirul acestora nu trebuie omise cea de la Rovine (1394), unde Mircea cel Bătrîn a înfrînt armata lui Baiazid I, de la Vaslui (1475), unde Ștefan cel Mare a zdrobit oastea de 120.000 oameni comandată de Soliman, beglerbegul Rumeliei, Războieni (1476), unde domnul Moldovei a fost înfrînt de sultanul Mehmed al II-lea și Călugăreni (1595), unde Mihai Viteazul a învins pe Sinan Pașa. Corectîndu-se greșelile semnalate și completîndu-se cu cele cîteva momente importante din lupta pentru independența poporului român, harta ar cîștiga mult în valoare.

Se știe că, după ce în 1526, suferise dezastrul de la Mohàcs, regatul Ungariei a fost desființat în 1541, partea lui centrală, cu Buda, devenind un pașalîc turcesc, iar Transilvania un principat autonom vasal față de Imperiul otoman. Este cel puțin curios faptul că autorii lui „Historischer Weltatlas" nu știu nimic despre aceste transformări de mare importanță în istoria politică a Europei, ei căutînd să ne convingă că și după 1541 regatul Ungariei, în care includ și Transilvania, își continuă existența (Hărțile: „Europa im 16 Jahrhundert (um 1550), Mitteleuropa nach dem 30 jährigen Krieg (1648) etc.) Maniera, total neștiințifică, în care autorii au rezolvat această problemă, aduce un prejudiciu serios valorii atlasului.

Autorii atlasului au acordat atenția cuvenită situației create în sud-estul Europei în timpul și în urma războaielor ruso-turce și ruso-austro-turce din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Sînt indicate corect etapele expansiunii austriece înspre răsărit, cu anexarea Transilvaniei, Banatului, Bucovinei și Olteniei, ocuparea Moldovei și Țării Românești de către armatele ruse în timpul războiului din anii 1806—1812, încorporarea la Imperiul țarist a Basa-

rabiei — teritoriul dintre Prut și Nistru — în 1812, precum și principalele bătălii pe care armatele acestor imperii le-au purtat cu Turcia. Se impune însă, și pentru această perioadă, să se indice existența raporturilor de vasalitate între Moldova și Țara Românească, pe de o parte, și Imperiul otoman, pe de altă parte (Hărțile: Europa im Zeitalter des Absolutismus (um 1740), Entstehung des deutschen Dualismus, Europa im Zeitalter Napoleons (1812), Europa nach dem Wiener Kongreß, 1815).

Situația politică a țărilor europene din secolul al XIX-lea și primele două decenii ale secolului al XX-lea este, în general, bine oglindită în atlas. Unirea Moldovei cu Muntenia este pusă totuși greșit în anii 1858 și 1861. Pentru independența României este trecut nu anul proclamației, ci cel al recunoașterii ei de marile puteri, în cursul congresului de la Berlin (1878). Sub acest an este trecută, de altfel, și unirea Dobrogei cu România. Sînt, de asemenea, menționate transformarea României în regat (1881) și intrarea Cadrilaterului în componența României (1913), încorporarea Transilvaniei la Ungaria, în urma dualismului (1867) (Hărțile: Die Balkanländer 1815—1878 și Die Balkanländer 1878—1915).

Sînt redate corect principalele etape ale desfășurării primului război mondial, inclusiv operațiunile de pe fronturile românești (Hărțile: Erster Weltkrieg-ostlicher Kriegschauplatz, Das Kriegsjahr 1916, Der erste Weltkrieg 1914—1918, Das Kriegs, Jahr 1917, Der erste Weltkrieg 1914—1918, Das Kriegsjahr 1918), precum și harta politică a Europei între cele două răboaie mondiale, cu granițele rezultate în urma încheierii tratativelor de pace (Harta: Europa zwischen den Weltkrieg (1919—1939).

Liniile mari ale desfășurării celui de al doilea război mondial sînt redate destul de corect, dar se impune indicarea datei de 23 August (în loc de 25) pentru insurecția armată din România. (Harta: Europa im zweiten Weltkrieg (1942—1945), Der zweiten Weltkrieg Nov. (1) (1942—1945).

Autorii atlasului urmăresc modificările granițelor și transformărilor în structura economică și social-politică a țărilor europene, orientarea lor în politica externă, survenite după cel de-al doilea război mondial etc. (Europa nach dem zweiten Weltkrieg, Wirtschaftliche, politische und militärische zusammen-schlüsse im Europa nach 1945).

O tablă de materie și un indice bine întocmit încheie această importantă operă.

In concluzie, se impune constatarea că autorii au inclus în „Historischer Weltatlas" și cîteva dintre cele mai importante momente din istoria României. Din insuficienta cunoaștere a principalelor realizări ale istoriografiei românești din ultimul sfert de secol a rezultat o prezentare necorespunzătoare a unor probleme capitale ale istoriei țării noastre, cum ar fi, de pildă, cele referitoare la formarea poporului și limbii române, a statelor feudale românești, a luptei poporului român pentru independență. În unele cazuri, se impune o îmbogățire a atlasului cu date esențiale privind istoria țării noastre și, de asemenea, eliminarea unor erori de datare și interpretare în legătură cu anumite evenimente politice. Considerăm că prin cooperarea unor specialiști, luați și din alte țări ale Europei de est și sud-est, inclusiv din România, valoarea unei opere ca „Historischer Weltatlas" s-ar putea îmbunătăți considerabil.

V. *Neamțu*